

Exposició

ÀFRICA AL COR

El conflicte ruandès
vist per Joaquim Vallmajó

LA SOLIDARITAT
grup d'empordanesos i d'empordaneses

MUM E
Museu Memorial
de l'Exili

Generalitat de Catalunya
Departament de Governació
i Relacions Institucionals

memorial
de mocràtic

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura
Direcció General d'Arxius,
Biblioteques, Museus i Patrimoni
Arxivi Comarcal de l'Alt Empordà

Diputació
de Girona

SOCOM
FIGUERES
Solidarietat i Cooperació
Consell Municipal

Ajuntament
de Figueres

DIR
DIALEG
INTRA-RWANDES

Exposició

ÀFRICA

"El mar banya les nostres costes, el món jau sota els nostres peus. El vapor i l'electricitat han acabat amb les distàncies. Totes les terres sense propietari a la superfície del globus, principalment a l'Àfrica, han de convertir-se en el camp de les nostres operacions i del nostre èxit".
Rei Leopold II de Bèlgica, a principis de 1881

"Si el desenvolupament del poble africà en el seu propi país no hagués estat truncat per l'arribada dels blancs, s'hauria produït un desenvolupament igual al d'Europa i al mateix nivell, sense cap contacte amb ningú".
Nelson Mandela

ELS ORIGENS
Segle VI a.C. el poble lua, els pigmeus caçadors també dits homes vermells, arriben a les terres de Ruanda.
Segle VI a.C. s'hi instal·la una gran població d'agricultors anomenats hutus.
Entre els segles VIII-IX i XII-XIII s'hi estableixen uns pastors anomenats tutsis.
Segle XVI els tutsis comencen un seguit de lluites contra els hutus per dominar-los. Els hutus esdevenen súbdits seus.

SEGLE XIX I PRIMERA MEITAT SEGLE XX. LA COLONITZACIÓ
1850-1870: Anglaterra i Alemanya exploren el territori ruandès.
1890: arran de la Conferència de Berlín (1880), Ruanda es converteix en una colònia alemanya.
1914: durant la 1era Guerra Mundial, belgues i anglesos expulsen els alemanys del territori ruandès per convertir-se en els seus nous colonitzadors.
1919: Bèlgica rep Ruanda com a metròpoli tutelar. Des d'un principi defensa la superioritat jeràrquica dels tutsis per sobre la resta de les ètnies que viuen al país.

DÈCADADA DELS 50: LA REVOLUCIÓ SOCIAL
1957: un grup d'intel·lectuals hutu redacta el manifest Bahutu, en el qual demana la igualtat de drets i crea una gran tensió entre ètnies.
1 novembre 1959: esclata una revolució social en la que els hutus es rebel·len contra el poder feudal tutsi fins que aconsegueixen enderrocar-lo. Aquest canvi de govern desencadena conflictes ètnics.

DÈCADADA DELS 60: PROCLAMACIÓ DE LA INDEPENDÈNCIA
28 gener 1961: es proclama la república presidida per Grégoire Kayibanda, d'ètnia hutu. Com a conseqüència, 150.000 tutsis s'han d'expatriar del país emigrant a Uganda i Burundi.
1 juliol 1962: Ruanda i Burundi obtenen la independència de Bèlgica.

DÈCADADA DELS 70 I 80: RELATIVA ESTABILITAT
1972: les matances de 250.000 hutus a Burundi fan desencadenar reaccions anti-tutsis a Ruanda.
Els hutus de Ruanda se senten menyspreats per les matances, i el general Juvénal Habyarimana ho utilitza per fer un cop d'estat derrocant el president Kayibanda el juliol de 1973.
1973-1990: Ruanda viu una etapa de pau relativa però, durant aquest govern, el problema dels refugiats tutsis exiliats als països veïns segueix vigent.

"El comerç d'esclaus que va durar més de tres-cents anys fou una desgràcia molt més gran per a l'Àfrica que el colonialisme. El procés d'endur-se de l'Àfrica la seva gent començà al segle XVI i no es va aturar fins a principis del segle XIX. Aquest procés no només va disminuir l'excassa població sinó que també va provocar el seu estancament econòmic. Àfrica no es pogué desenvolupar perquè li varen robar els habitants més forts, sans i joves. Així l'home va caure per sota del preu del cautxú, del cotó o de l'or i es convertí en un animal de càrrega: d'aquí el complex d'inferioritat africana".
Ryszard Kapuscinski

Patrice Hémyry Lumumba
"Hem vist com les nostres terres eren espoliades en nom de textos pretesament legals que no feien més que reconèixer el dret del més fort. Hem vist que la llei no era la mateixa segons si eres blanc o negre: era complaent per uns (els blancs), cruel i inhumana per als altres (els negres)".
"El nostre estimat país està a les nostres mans i junts comencarem una nova lluita sublim que ens portarà a la pau, prosperitat i grandesa (...) Ensenyarem al món el que pot fer l'home negre quan treballa amb llibertat".

RUANDA

ELS ORIGENS
Segle VI a.C. el poble lua, els pigmeus caçadors també dits homes vermells, arriben a les terres de Ruanda.
Segle VI a.C. s'hi instal·la una gran població d'agricultors anomenats hutus.
Entre els segles VIII-IX i XII-XIII s'hi estableixen uns pastors anomenats tutsis.
Segle XVI els tutsis comencen un seguit de lluites contra els hutus per dominar-los. Els hutus esdevenen súbdits seus.

SEGLE XIX I PRIMERA MEITAT SEGLE XX. LA COLONITZACIÓ
1850-1870: Anglaterra i Alemanya exploren el territori ruandès.
1890: arran de la Conferència de Berlín (1880), Ruanda es converteix en una colònia alemanya.
1914: durant la 1era Guerra Mundial, belgues i anglesos expulsen els alemanys del territori ruandès per convertir-se en els seus nous colonitzadors.
1919: Bèlgica rep Ruanda com a metròpoli tutelar. Des d'un principi defensa la superioritat jeràrquica dels tutsis per sobre la resta de les ètnies que viuen al país.

DÈCADADA DELS 50: LA REVOLUCIÓ SOCIAL
1957: un grup d'intel·lectuals hutu redacta el manifest Bahutu, en el qual demana la igualtat de drets i crea una gran tensió entre ètnies.
1 novembre 1959: esclata una revolució social en la que els hutus es rebel·len contra el poder feudal tutsi fins que aconsegueixen enderrocar-lo. Aquest canvi de govern desencadena conflictes ètnics.

DÈCADADA DELS 60: PROCLAMACIÓ DE LA INDEPENDÈNCIA
28 gener 1961: es proclama la república presidida per Grégoire Kayibanda, d'ètnia hutu. Com a conseqüència, 150.000 tutsis s'han d'expatriar del país emigrant a Uganda i Burundi.
1 juliol 1962: Ruanda i Burundi obtenen la independència de Bèlgica.

DÈCADADA DELS 70 I 80: RELATIVA ESTABILITAT
1972: les matances de 250.000 hutus a Burundi fan desencadenar reaccions anti-tutsis a Ruanda.
Els hutus de Ruanda se senten menyspreats per les matances, i el general Juvénal Habyarimana ho utilitza per fer un cop d'estat derrocant el president Kayibanda el juliol de 1973.
1973-1990: Ruanda viu una etapa de pau relativa però, durant aquest govern, el problema dels refugiats tutsis exiliats als països veïns segueix vigent.

"Els tutsis que tenien el poder des de centúries, van perdre el referèndum i el poder. Van lluitar, van perdre i van fugir (1959-1962). Ara són prop d'un milió a Uganda, Tanzània, Burundi i Zaire. Demanen per tornar, puix reclamen el dret de cada home de viure al seu país. Des del 88 insisteixen molt i preparen l'opinió pública mundial amb impressos, associacions, articles... i preparen una invasió armada si la diplomàcia fracassa. Doncs bé, ara s'han cansat d'esperar i aquí els tenim. Aprofiten la crisi política, social i econòmica. El poder està gasat, corromput, dividit."
Joaquim Vallmajó - Nyagahanga, 19/10/79

El conflicte ruandès vist per Joaquim Vallmajó

ÀFRICA AL COR

Exposició

"Jo cada dia veig més que ser missioner vol dir anar a cercar els que no creuen i per això cal sortir del nostre món i la nostra manera de veure, per escoltar i comprendre els altres..."
Kigali, 13/07/1979

"No és fàcil avui dia treballar junts en una església on ningú hi veu clar i on el poble pateix i la majoria del clero té mentalitat vella i burgesa."
Kigali, 13/07/1979

"Si dic la veritat m'expulsaran del campament i potser del país. Què hi haurem guanyat? Si callo, deixo la gent contents i enganyats i la meua consciència morta! Si dic la tesi oficial, col·laboro a la injustícia greu i estructural i renego de l'evangelització. Em trobo molt sol!"
Nyagahanga, 10/12/1985

Dades biogràfiques:

- 21 març 1941: neix a Navata (Alt Empordà)
- Acaba l'educació primària al poble i cursa batxillerat a Figueres.
- Continua aquests estudis en el Col·legi de Sta. Maria del Collell.
- Octubre 1957: entra al Seminari de Girona per estudiar-hi Filosofia i Teologia.
- 27 juny 1965: és ordenat prevere a Girona.
- 1965: arriba per primera vegada a Ruanda.

"Just feia un mes que jo havia qüestionat un col·lectiu religiós sobre la inseguretat de la nostra població. Com sempre Càrites, Creu Roja...ajuden, donen menjar, mantes... però no s'emboïquen amb res que tingui dimensió política: seguretat, ensenyament, justícia, exèrcit... Els que estem tocats per la tramuntana som i serem inconformistes, incòmodes, emprenyaires quasi per natura."
Rusiziaki, 20/03/1992

- 1969: torna a Catalunya per cooperar en les tasques d'animació missionera i vocacional.
- Juliol 1972: retorna a Ruanda.
- 1985: intervén al nord del país a favor dels tutsis ruandesos refugiats a Uganda que el règim d'Obote expulsava el 1982.
- Desembre 1988 - maig 1989, es fa voluntari per anar al sud, a Ruyenzi, a treballar al camp de refugiats hutus provinents de Burundi.
- Octubre 1990: comencen les incursions del Front Patriòtic Rwandès (FPR) al nord. Vallmajó segueix de prop els milers de desplaçats, especialment en els camps de Rebero i Muhura.
- Gener 1991: li confien les obres socials de la diòcesi de Byumba.
- 26 abril 1994: és arrestat, torturat i assassinat per soldats de l'FPR.

"Vigito que no hi hagi mines i continuo la carretera mirant de no trobar-me sol. Per les cases i camps hi veig gent. Es posa a ploure. No veig ningú i no es pot detectar fàcilment si hi ha mines. M'encomano a Déu. He vingut per donar la meua vida als africans i sols Déu decidirà l'hora."
Byumba, 23/06/1992

JOAQUIM VALLMAJÓ
Un català a Ruanda

El conflicte ruandès
vist per Joaquim Vallmajó

ÀFRICA AL COR

Exposició

L'exèrcit que ha atacat té experiència i entrenament puix molts d'ells van lluitar amb Yoweli Museveni per conquerir el poder a Uganda. Des de fa mesos van introduir armes i material a Ruanda, distribuït entre els amics, especialment a Kigali [...]. El govern ha empresonat molts dels col·laboradors i han arribat un miler de paracomandos belgues i francesos, per guardar l'aeroport i la capital [...]. De tota manera, aquesta "guerra" és un gran desastre per al país.

La gana collirà molt fort, l'economia se'n anirà a terra, l'exèrcit reclamarà més gent, més armes, més diners... i els altres serveis en tindran encara menys! La convivència entre les dues races serà molt difícil. La tensió és molt forta i ja hi ha hagut un començament de genocidi a Giseny; s'ha pogut evitar que s'engrandís però ja són tres-cents morts.

Joaquim Vallmajó - llibre Àfrica al cor

FETS

-1 octubre 1990: Ruanda és atacada pels tutsis del Front Patriòtic Ruandès (FPR) amb el suport d'Uganda, Gran Bretanya i EUA.

-Febrer 1993: arran de les matances i tortures de l'FPR, un milió de persones es desplaça dins de Ruanda.

-4 abril 1994: un missil fa caure l'avió on viatjaven el president ruandès Juvenal Habyarimana i el burundès Cyprien Ntaryamira, quan venien de signar els Acords de Pau d'Arusha (Tanzània).

-8 abril 1994: l'FPR llança un atac que desencadena una onada de violència arreu del país.

-9 abril 1994: es forma un govern interí format per radicals hutus, presidit per Jean Kambanda. La seva branca jove armada, els Interahamwe, molts d'ells hutus provinents de Burundi, inicia la persecució i assassinat de tutsis i hutus moderats conegut oficialment com el genocidi de Ruanda que acaba amb la vida de centenars de milers de civils, unes 800.000 persones entre tutsis, hutus i tuts.

-23 abril 1994: matança d'uns 2.000 desplaçats de guerra a l'estadi de Byumba, a escasos metres d'on vivia Joaquim Vallmajó.

-26 abril 1994: Joaquim Vallmajó junt a d'altres religiosos ruandesos són objecte de segrest, tortura i desaparició forçada. A dia d'avui, el seu cos no ha estat trobat.

-Entre els anys 1994-2000: vuit altres cooperants i religiosos catalans i espanyols són assassinats a Ruanda i la RDC: Servando Mayor, Julie Rodríguez, Miguel Ángel Iola, Fernando de la Fuente, Flors Sirera, Manuel Madrazo, Luis Valtueña i Isidro Uzcudún, enmig de matances sistemàtiques amb milions de víctimes ruandeses, congoleeses i d'altres nacionalitats.

-2 juny 1994: un batalló de l'APR/FPR pren la ciutat de Kabgayi. Paul Kagame ordena detenir i executar l'arquebisbe de Kigali i els bisbes de Kabgayi i Byumba.

-14 juliol 1994: després d'una cruenta guerra, l'FPR forma un govern formal per una majoria tutsi però presidit per l'hutu Pasteur Bizimungu. L'home fort, però, és el ministre de Defensa Paul Kagame. Comencen les matances de refugiats als camps ruandesos i congoleesos i d'aquella països veïns que no estaven d'acord amb la política actual.

-Març 2000: Paul Kagame esdevé president del país i inicia una dictadura patrocinada pels EUA, Gran Bretanya i d'altres que utilitzen Ruanda per explotar les riqueses naturals del veí Kivu (RDC).

-Un informe de l'ONU xifra les víctimes directes i indirectes del conflicte entre 1993 i 2003 en una quantitat entre 3 i 5,5 milions.

Els soldats lluiten amb fusells per quatre calés, ells lluiten amb una aixada per quatre moniatos. Els missioners porucs han marxat de la zona. Els que hem comprats que ens hem casat amb un poble de pobres continuem amb ells. La meva seguretat és la seva seguretat, i la seva seguretat és la meva. Lluitem junts contra la misèria. Solidaritat ara o mai. Us asseguro que trobareu-se rodejat de mainada amb gana, malalts i gent pobre a pilons us fa perdre la por.

Joaquim Vallmajó - Byumba, 23/04/1992

S'estan morint i continuaran morint-se... envii ajuda!! Estem amb més d'un milió de refugiats ruandesos que són atacats i aquí no hi ha cap mitjà de comunicació ni organització!

Servando Mayor, marxa, el dia 30 octubre 1994, durant un missatge radiofònic, un dia abans de ser assassinat.

Refugiats ruandesos a Burundi. Foto: Armand Moutonnet

FETS

Un petit grup de polítics corruptes del tot vol conservar el poder costi el que costi i, per desgracia, estan disposats a sacrificar el poble i el país, si cal. Un altre grup no pas menys deshonest també vol el poder a qualsevol preu i amb qualsevol mitjà. Un tercer grup, el més nombrós, digne de respecte i de valors, sofreix les conseqüències d'un mal govern de manera important. És el pobre poble. Victima de la ignorància, el racisme, la dictadura, la pobresa i la guerra, ara és víctima de la fam, la depredació, la inseguretat i el vandalisme, la violència i la manipulació.

Tenim un exèrcit per protegir l'FPR (els inkotanyi), un exèrcit per protegir el règim (les FAR), un altre per protegir els europeus i els lladres-mendicadors de la política (la MINUAR), i no tenim ningú per protegir el poble, en el nom del qual hom escriu el nom de DEMOCRÀCIA!!! I tots aquests exèrcits són afavorits i alimentats perquè se suposa que són observadors neutres de la fam del poble innocent.

Joaquim Vallmajó - Byumba, 08/02/1994

Sabat Francesc - 14/02/1994. Foto: 0207 Andy Galloway

Abans ens va impressionar el genocidi contra els tutsis i ara sembla que el món vulgui silenciar el genocidi que s'està perpetrant contra els hutus. Sembla que tothom accepti que una minoria armada, per a poder mantenir-se al poder, elimini una majoria desarmada. Quina lògica!

Chronique Muehobwa, assassinat el 27/02/1994 per l'FPR

Foto: Ben Buzay

"Senyor president, acabo de tornar de la RDC. Em sento obligada a informar-lo que s'estan cometent crims contra la humanitat a la RDC i a l'Àfrica, aparentment amb el suport de la seva Administració".

Cynthia McKinney, membre de la Cambra de Representants dels EUA, en una carta al president Bill Clinton de 31 d'agost de 1999

Foto: Ben Buzay

El conflicte ruandès vist per Joaquim Vallmajó

ÀFRICA AL COR

Exposició

Joaquim Vallmajó amb els refugiats tutsis i hutus
 -1985: Joaquim Vallmajó atén refugiats tutsis al nord del país expulsats d'Uganda.
 -1988: treballa al costat de refugiats hutus al sud perseguits a Burundi.
 -Octubre 1990: acompanya, fins que és assassinat, desplaçats hutus quan l'FPR envaeix el país pel nord.

EXILIS

Res no m'havia preparat per a l'exili i el sofriment. Cap persona es pot preparar per ser presa per la tempesta de la història, per ser perseguida sense pietat i hostilitzada cada dia. He travessat l'infern, he conegut l'horror i, ara que me n'he salvat, vull donar testimoni per totes aquelles i aquells que no van tenir la meua sort i que van morir en la tempesta.
 Bláirrice Umutes, sociòloga ruandesa
 Del llibre *Fugir o morir al Zaire*

Últimament ha plogut i la collita no serà dolenta, encara que més de dues-centes mil persones no podran collir res, puix són refugiades, lluny de casa i això només pel que fa a Byumba. Quina pena!
 Joaquim Vallmajó - Kigali, 13/07/92

He tingut i tinc problemes encara amb organismes d'europeus que vénen a treballar per als "negrites". Només és cosa de bons cotxes, viatges, secretariats, fax, fotocopiadores, personal, reunions... i diners! En lloc d'ajudar-nos, ens enreden molt sovint. Ja els he engegat a fer punyetes i ara comencen a baixar el cap. No respecten els ruandesos ni tot el que hem fet.
 Joaquim Vallmajó - Kigali, 23/07/92

PRESENCIA
 Sospitosa indiferència
 Joaquim Vallmajó

L'acció de l'ACNUR per trobar els refugiats allà on s'amagaven, als pobles i als boscos, no es va pas acabar aquí. Com que no podien abastar tots els indrets on es refugiaven, van instaurar un sistema de recompenses en diners per als zaireesos que els portessin refugiats. La prima per persona entregada era de deu dòlars americans. Es va organitzar una cacera a l'home. La captura de refugiats ruandesos esdevingué un dels negocis més lucratius de la regió.
 Bláirrice Umutes, sociòloga ruandesa
 Del llibre *Fugir o morir al Zaire*

Ruanda es va buidar de la seva població per les fronteres de Cyangugu i Gisenyi: vells i joves, homes i dones, ministres, banquers, ensenyants, estudiants, alumnes, delinqüents, criminals, etc... Ruanda semblava una nau embarrancada al mar, que fins i tot les rates abandonaven.
 Joaquim Vallmajó
 Del llibre *Àfrica al cor*

Després de les experiències amb els refugiats d'Uganda i Burundi, ara em trobo jo mateix refugiat amb els refugiats. Refugiat de luxe si ho compareu, però refugiat.
 Joaquim Vallmajó
 Reberu, 13/12/92

Començo a trobar llargues cues de pobres que, amb una estora a sobre el cap, dues cassòles i un sac amb una pobra manta o uns quilos de mongetes, fugen cap enllà! Quina cara de por.
 Joaquim Vallmajó - Byumba, 23/06/92

He trobat gent que s'ha venut la manta per comprar menjar. Els voleu condemnar? He vist homes que es mengen una part del plat destinat al nen. Els voleu jutjar? A la botiga del barri, venen sabó que havien distribuït entre les mares. Els voleu recriminar? Jo ho comprendc tot. El que dic al meu personal és que hem de comprendre tot això dels refugiats, però que hem de ser molt exigents amb nosaltres mateixos i amb els altres responsables, siguin o no autoritats.
 Joaquim Vallmajó - Reberu, 13/12/92

EXILIS

El conflicte ruandès vist per Joaquim Vallmajó

ÀFRICA AL COR

Exposició

Als grans llacs, a canvi de concessions mineres, els rebels i les grans multinacionals van planificar el genocidi més gran comès després de la Zona. Guerra Mundial.

L'exploració il·legal dels recursos per Burundi, Ruanda i Uganda va adoptar diferents formes, entre les quals hi havia la confiscació, l'extracció, el monopoli forçat i la fixació de preus. D'aquestes formes, les dues primeres van assolir unes proporcions que van fer que la guerra a la República Democràtica del Congo fos un negoci molt lucratiu.

Els experts de les Nacions Unides van demostrar que Ruanda, un país que no produeix ni exporta diamants oficialment, havia estat capaç d'obtenir com a benefici, com a mínim, 250 milions de dòlars en només un any, pel pillatge i l'exploració il·legal als EUA. Una quantitat considerada suficient per finançar la presència militar de l'APR/FPR al Zaire i, posteriorment, la nova RDC.

Jordi Palau-Loverols
Autoria: www.ipsos.com, pillatge de guerra, fotos: fotos multinacionals

RECURSOS

"Què fem nosaltres? Què faig jo en aquesta galera? Abans de res, nosaltres creiem, en tot cas jo crec i confio en el poble que ha guardat la dignitat, calma i sang freda i s'ha fet més d'una vegada el desentès al cant d'escurçons. En segon lloc, respecto i crec que hi ha intel·lectuals capaços, intel·ligents, serens i dignes que algun dia podran reemplaçar aquest ramat de llops salvatges que ens governen o ens volen governar. Ruanda no és pas només alguns centenars de politicastres i terroristes que bramen enfollits. Hi ha el poble!"

Joaquim Vallmajó - Byumba, 08/03/1994

Raó de ser del diàleg.
La societat ruandesa encara pateix els efectes de la tragèdia viscuda. La via de la justícia representa un pas important però insuficient per a la transformació del conflicte i la prevenció de més violència. Pot aportar veritat, justícia i reparació però no permet el retorn a Ruanda dels exiliats ni assolir una situació democràtica i pacífica. El diàleg es va concebre com un espai obert on es prioritza l'empatia i es pot compartir el dolor i les diferents visions del futur. Va ser iniciat per dos exiliats, l' hutu Elyasé Ndayisaba i el tutsi Isidore Muyakazi, seguits per membres destacats d'associacions de víctimes i de drets humans. Fins avui se n'han celebrat deu edicions a països com Catalunya, Holanda, França, Estats Units i la RDC amb el suport institucional de la societat civil, d'Adolfo Pérez Esquivel i del candidat a Premi Nobel de la Pau, Juan Carrero, entre molts d'altres.

Els objectius principals han estat buscar junts una solució pacífica duradora, reconèixer totes les víctimes, parlar el dolor, facilitar les condicions per al retorn dels exiliats, posar en marxa mesures constitucionals i institucionals per recuperar l'estat de dret, crear una comissió per la veritat, la justícia, la reconciliació i la lluita contra la impunitat, garantir la seguretat i el respecte pels drets humans i aconseguir el suport de la comunitat internacional al Diàleg.

DIÀLEG

"Tot i reconèixer que hi ha una diferència d'interpretació de la història de Ruanda, això no ha de ser cap obstacle per a la construcció d'un destí comú en benefici de tots. El diàleg és l'únic marc propici per generar un clima de confiança, indispensable per a la reconciliació efectiva, per a la pau i el desenvolupament durable. Per aconseguir-ho, el diàleg ha de ser també un espai d'expressió per a totes les víctimes de la tragèdia ruandesa. Nosaltres no tenim armes, però tenim un instrument potent: el diàleg!"

Elyasé Ndayisaba, fundador del Diàleg Intercomunitari

"Hem plorat juntes"

ESPAÑA. Una hutu i una tutsi comparteixen a Catalunya per celebrar el 14 anys després del genocidi a Ruanda. EFE. El diàleg entre hutus i tutsis és un pas important en la via de la justícia i la reconciliació. SERENICA. Considerem que no hi ha cap altre camí per a la pau i la reconciliació.

"Per primer cop, hutus i tutsis hem plorat juntes les nostres víctimes. Per primer cop, hem pogut compartir el nostre dolor."

Participant al Diàleg de 2008 al Marroc

"No es pot tancar en fals una ferida infectada. Per cicatritzar, la profunda ferida de la veritat necessita misericòrdia. Necessita diàleg i perdó veritables, una autèntica reconciliació."

Juan Carrero, candidat a Premi Nobel de la Pau, acompanyador del Diàleg

"Tot Àfrica està desestabilitzada, quina pena...! Cap on anem? El sentit del bé comú s'ha perdut. Hem de treballar més per la justícia, la pau, la reconciliació."

Requiem Vinyoles
Byumba, 24/02/1994

"Vull evitar que el meu país vagi cap a una nova catàstrofe... Una veritable reconciliació només pot assolir-se a partir d'un autèntic diàleg constructiu entre tots que ens doni les eines polítiques, econòmiques i estructurals per a una nova Ruanda".

Victòria Inyangire Umukobeli, líder dels partits de l'oposició, empresonada des del 14 d'octubre de 2010 pel seu compromís amb la democràcia i el diàleg a Ruanda

Quan una participant hutu manifesta que no pot suportar no celebrar la memòria dels seus veïns tutsis massacrats perquè la celebració és només dels tutsis, i una participant tutsi expressa que sent com a propis els crims soferts pels innocents hutus, és aquí on el Diàleg actua de catalitzador veritablement transformador."

Jordi Palau-Loverols, mediador en conflictes, acompanyador i facilitador del Diàleg

El conflicte ruandès vist per Joaquim Vallmajó

ÀFRICA AL COR

Exposició

VERSIONS

L'1 d'octubre de 1990, l'FPR va llançar una lluita armada d'alliberament que finalment va enderrocar la dictadura el 1994 i va posar fi al genocidi de més d'un milió de batuts i massacres de bahutu moderats que s'oposaven al genocidi. Després que Kigali caigués a mans de l'RPA (braç armat de l'FPR), el 4 de juliol de 1994 l'FPR va formar un govern d'unitat nacional encapçalat pel president Pasteur Bizimungu, unint els partits que no havien participat en el genocidi.
Extracte de la web del govern ruandès (FPR)

La Ruanda post-genocidi és alabada pel seu bon govern tecnocràtic-burocràtic i pels seus èxits socio-econòmics. El seu poder en exclusiva reposa en l'eliminació de l'oposició i de la societat civil, en l'organització d'eleccions radicalment viciades, en la promulgació de lleis que criminalitzen les opinions dissidents i en el terror de l'Estat. El règim ha massacrats els seus propis ciutadans a gran escala, tant a Ruanda com a la RDC. Ha marginat la majoria hutu, declarant-la, concretament, culpable col·lectivament del genocidi dels tutsis. L'FPR s'ha apropiat del monopoli de la veritat sobre el passat, el present i el futur del país, la qual cosa li ha permès d'enfrontar el món amb arrogància i imposar la tolerància cap als seus propis crims.
Fab Riera

L'FPR està cometent dos errors greus: treure redit polític del genocidi dels tutsis i negar el genocidi que ell ha comès contra els hutus.
Nicola Russettta, ex-lloctinent desartat de l'FPR

Benvolgut germà Jean Baptiste Bagaza, Tenim el gran honor d'adreçar-vos el nostre agraïment sincer pel vostre suport tant financer com tècnic en la lluita que ha conclòs amb la presa de Kigali. Estigueu segurs que el nostre pla seguirà com vam preveure a la nostra darrera reunió de Kampala. [...] En efecte, com heu pogut constatar, la presa de Kigali va provocar pànic immediat als hutus, que van fugir cap a Goma i Bukavu. Creiem que la presència d'un gran nombre de refugiats ruandesos a Goma i, sobretot, la presència de la Comunitat Internacional, pot fer fracassar el nostre pla al Zaire. No ens podem ocupar del Zaire fins que aquests hutus no retornin. S'han emprat tots els mitjans necessaris per què retornin al més aviat possible. Al mateix temps, els nostres serveis d'informació externs segueixen silionant l'est del Zaire i els nostres col·laboradors belgues, britànics i americans, la resta del Zaire. [...] Quant al pla Burundi, estem molt contents del vostre treball per posar en escac i mat la política de FRODEBU. Cal seguir paralitzant el poder de FRODEBU fins al podriment total de la situació per justificar la vostra acció i que no erri el tret. [...] El pla per Burundi s'ha d'executar al més aviat possible, abans que els hutus de Ruanda s'organitzin.

Per als més de 20 milions de persones que viuen a les cinc províncies de la regió oriental de la RDC, el nombre de defuncions directament atribuïbles a l'ocupació de Ruanda i Uganda pot estimar-se entre 3 i 5,5 milions de persones.
Informe de l'ONU S/2002/1144 de 16/10/2002

VERSIONS

Havia sentit a dir que certs països i organismes internacionals havien declarat que no hi havia més refugiats ruandesos a l'est del Zaire, a part d'alguns milicians interahamwe i les seves famílies que merexien, segons sembla, la seva sort. Malgrat tot, a Tingi-Tingi érem més d'un centenar de milers de persones.
Quimbi Urungu, sociòloga ruandesa, del llibre Fuger a morir al Zaire

Abans ens va impressionar el genocidi contra els tutsis i ara sembla que el món vulgui silenciar el genocidi que està perpetrant contra els hutus. Sembla que tots acceptin que una minoria armada, per poder mantenir-se al poder, elimini una majoria desarmada. Quina lògica!
M. Cristophe Muzhinza, setembre de 1994

A Nelson Mandela se'l considera un sant vivent per la seva capacitat de perdonar als seus torturadors blancs. Què és Kagame aleshores? La dimensió del crim comès contra els tutsis fou tal que la decisió de Kagame de perdonar el polle hutu, de concedir l'indult a 40.000 assassins hutus, és d'una generositat que ni el propi Jesucrist ho hauria pogut imaginar.
Joan Carles, El País, 17/08/2003

Podem silenciar la gent una, dues vegades. Però tres vegades és massa.
Paul Ruzatsangwa, ex-gerent de Hotel Mit Cobane, Kigali

Potser seria bo fer saber a Amnistia Internacional que els tutsis han llançat una campanya mundial de desinformació, per fer creure que els botxins són les víctimes i les víctimes, els botxins, com ja van fer al 1962, 1965, 1969, 1972, 1988 i 1991.
Joseph Vallmap, Kigali, 27/02/1994

"El 6 de febrer de 2008, un jutge espanyol va emetre ordres de detenció contra 40 oficials de l'exèrcit ruandès, incloent-hi el major James Kabarebe pel seu paper en l'assassinat massiu de refugiats ruandesos i població civil de Kigali, particularment durant els atacs contra camps de refugiats situats als campaments de Kibumba, Mubunga i Ltac Verd, més tard Tingi-Tingi, kindu i Mbandaka".
Informe Mapping Report de l'ONU de 2010

El conflicte ruandès vist per Joaquim Vallmajó

ÀFRICA AL COR

Exposició

JUSTÍCIA

A Ruanda, la justícia ha esdevingut un instrument important de poder per impedir la llibertat d'expressió i garantir la impunitat de les autoritats. Les víctimes són presentades com a botxins i els botxins, com a alliberadors. Davant de crims massius i sistemàtics, una iniciativa de justícia universal com la que planteja l'Audiència Nacional espanyola pot garantir una justícia imparcial i equitativa a totes les víctimes, per radicar la impunitat i el rancor entre els ruandesos. Només una justícia imparcial pot garantir la veritat sobre les guerres endèmiques que s'han succeït durant dècennis a Ruanda.

Eyeline Ndayiraba, presidenta de l'associació de víctimes AVICA

Conèixer la veritat i fer justícia respecte els crims del passat a l'Àfrica Central és fonamental per reparar el valuós teixit social que ha quedat matimès i generar noves oportunitats de pau entre les persones i els pobles.

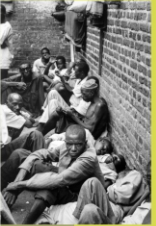

Adolfo Pérez Esquivel, Premi Nobel de la Pau, personal en el procés de Ruanda/RDC.

Sense veritat, la justícia només serà arbitrària. Sense justícia, la reconciliació només serà una farsa. Sense reconciliació, la pau només serà l'ordre que regna a presons i cementiris.

Juan Carrero, candidat a Premi Nobel de la Pau i impulsor de la qüestió.

Estar al costat de les víctimes, facilitar que expliquin davant del jutge el que han patit, canalitzar els clams de justícia i respecte dels drets humans no només és curatiu per als testimonis, no tan sols llança un missatge clar que s'han de retre comptes dels abusos, sinó que també vol prevenir abusos futurs i afirmar els valors que impregnaran un futur més brillant.

Jordi Palou-Loverols, advocat de les víctimes.

El Tribunal Internacional per a Ruanda és un tribunal de vencedors.

Michael Hourigan, investigador de l'ONU

FUTUR

La Ruanda d'avui té diversos reptes:

- Reconciliació per a una convivència en harmonia
- Exercici lliure de la justícia i la lluita contra la impunitat
- Diàleg altament inclús
- Implementació de la veritable democràcia
- Explotació adequada dels recursos naturals propis i veïns amb respecte pels drets humans i el mediambient

L'empresonament arbitrari de líders polítics com Victoire Ingabire Umuhoro, retornada a Ruanda després de 16 anys d'exili, per presentar-se a les eleccions presidencials de 2010, així com la condemna a cadena perpètua de Déo Mushayidi, un tutsi supervivent del genocidi de 1994, tan sols són alguns exemples que il·lustren la injustícia a Ruanda. La llibertat d'expressió, el diàleg, una justícia equitativa, la llibertat dels pobles a escollir els seus dirigents, han de ser els pilars per prevenir nous conflictes i posar fi a la tragèdia que ha viscut l'est de la RDC.

Eyeline Ndayiraba, presidenta de l'associació de víctimes AVICA

La meua prioritat és la reconciliació. Si l'FPR no en vol parlar, jo sí. Cal que entenguem i acceptem el dolor de tots els ruandesos perquè és l'únic camí per assolir la reconciliació total. Cal que parlem de tot el que va passar, per què es va cometre el genocidi del nostre país i per què es van cometre els crims contra la humanitat, de qui va ser responsable i del que hem de fer junts com a ruandesos per evitar que ens repeteixi en el futur.

El meu somni és veure una Ruanda on totes les diferències siguin posades en comú per al benefici de la nació.

Victoire Umuhoro Ingabire, líder de l'oposició empresonada des de 2010

"Potser els ruandesos hem d'asseure'ns, parlar d'allò succeït, de qui va fer què, treure la veritat. El però serà llavors la millor solució. Oblidar mai. No tenim aquest dret"

Paul Rusesabagina, exgerent de l'Hotel Mil Colines, Kigali.

"Volem ser portadors d'esperança i per això afavorim i ajudem tots els moviments que neixen per refer una societat en pau, una societat de justícia, dinamisme i respecte a la natura."

"Mentre arreu es parla de destruccions, pillatges i degradació, nosaltres parlem de construcció, de justícia, de solidaritat."

Joaquim Vallmajó, Byumba, 24/11/1994

"Somio una Àfrica en pau amb si mateixa"

Nelson Mandela

El conflicte ruandès vist per Joaquim Vallmajó

ÀFRICA AL COR

LA SOLIDARITAT
grup d'empordanesos i d'empordaneses

geesaltemporda.blogspot.com.es

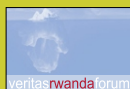
MUM/E

Museu Memorial
de l'Exili

www.museuexili.cat

 Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura
Direcció General d'Arxius,
Biblioteques, Museus i Patrimoni
Av. Comercial de l'Alt Empordà

www.cultura.cat/arxius/aca

www.veritasrwandaforum.cat